

RECHNITZER JÁNOS*

BEVEZETÉS, AVAGY A MEGMOZDULT HARMADIK GENERÁCIÓ

„Dialógus a regionális tudományról” (Rechnitzer–Rácz 2012) könyvünk bevezető tanulmányában szerzőtársammal arról elmélgedtünk, hogy négy generációja ismerhető fel a hazai regionális tudományoknak. A harmadik csoportot, a 40–50 éves kutatókat, oktatókat a „nyüzsgő mozdulatlanság” ellentmondásos jelzőjével illetünk. Hiszen ők azok, akik igazán jó mesterektől tanulhattak, más és más szakterületekről érkeztek, már elfogadottá válik számukra a térbeliség, annak multidiszciplináris megközelítése, s egyre több eredményt produkálnak, mind kutatási programok szervezésében, mind a publikációkban, mind az intézmények irányításában.

Ők azok, akiknek le kell vezényelni a nagy generációváltás, mert a szakma első és második korosztálya között a váltás elég zökkenőmentesen zajlott. Akkor, valamikor a kilencvenes évek közepén, végén még állt a zászló, hiszen a hazai politikai világban igény volt a területiségre, még hittek a decentralizációban a szereplők széles tömegei. A regionális tudományok intézményei ezekben az években formálódtak, jöttek létre az oktatási bázisok, az akadémiai kutatási törzsintézet erős volt és befolyásos, a szakmai intézmények és infrastruktúra érdemleges eredményeket produkált. Ebben a korban könnyű volt jó és sikeresen regionalistának lenni, futott a szekér, csak rá kellett ülni.

A 2008-as válság megtörte az ívet, mind a politikában, mind a kutatási-tudományos bázisokban változások indultak, bár éppen ekkortól vált lehetővé a regionális tudományokból tudományos fokozatot elnyerni (PhD). A múlt lendülete még tartott egypár évig, még megvoltak azok a szakmai bázisok, amik felhasználták, de ki is kényszerítették a tudományos eredményeket, a regionalitásnak volt rangja, elismertsége.

A 2010-es évektől aztán minden átalakult. Megingott az akadémiai bázis a kutatóköz-ponti önállóság értelmetlen megszüntetésével, új kormányzati és piaci szereplők jelentek meg, akiket a hatalom kimondottan, vagy rejtetten kedvelt, s megbízásokkal halmozta el intézményeiket. Aztán néhányan közülük – főleg a kormányzati rendszer formálódása miatt – csak tiszavirág életűek lettek. Az önkormányzatok funkciókat vesztek, vagy a kormánynak hódoltak be, így aztán megbízásaikat átirányították a „kedveltekhez”. Az EU-s projektek akadoztak, a nemzetközi kapcsolatokban kellő rutinnal nem rendelkező szervezetek, kutatóhelyek vegetáltak, egyre több kollégánk ment át az egyetemekhez, vagy más piaci szektorokba. Az akadémiai kutatóbázis nem tudott az önállóság elvesztése után magára találni, lassan sorvadt, napjainkban generációváltással küszködik, nehezen talál magára, egyre többen elfordulnak a regionális tudományoktól, csendesén visszacom-plyognak az alapdiszciplínájukba.

Három akadémiai ciklus alatt nem sikerült egyetlen MTA doktora pályázatot beadni, így ezt a címet közel tíz évig regionális tudományokból nem adta ki az akadémia. Az okok a fentiekén túl abban is keresendők, hogy átalakultak a cím pályázatának feltételei, új publikációs minősítő rendszer lépett életbe, s ebben a nemzetközi aktivitás vált a meghatározóvá. Nem ismertük fel – s kemény kritikával kell illetni a tudományterületek vezetőit, de befolyásos alakítóit, többek között magamat is –, hogy egy olyan publikációs követel-

* Prof. Dr. Rechnitzer János, az MTA Regionális Tudományi Bizottság elnöke.

ményrendszert erőltettünk a szakmára, amivel nem támogattunk, hanem éppen fordítva lefojtottuk az ambíciókat.

A hazai visszás, ellentmondásos tudományos, s oktatói karrierrendszerben, így az egyetemi tanári cím megszerzésének nem alapkövetelménye az MTA doktora cím megléte. A harmadik generációból többen az egyetemi intézményekben találták meg a boldogulásukat, s nem törekedtek az akadémiai grádics meglépésére, mondván nem lehet, vagy nehezen lehet teljesíteni a kemény publikációs követelményeket. Sajnálatos tény ebben a rendszerben – ami az egyre ellentmondásosabb nemzetközi tudományos publikációs piac leképezése is –, hogy a monográfiák, a nagyobb összefoglaló jellegű egyéni művek, feldolgozások, vagy éppen eligazítást adó szakkönyvek háttérbe szorulnak. Többet ér náluk a minősítési rendszerben egy-egy elemző cikk megjelentetése a kiemelt kategóriás nemzetközi folyóiratban.

Kelet-Közép-Európa országaiban érdekes módon egyre látványosabban bővültek regionális tudomány szakmai műhelyei, ám azok produktumai nem, vagy körülményes módon kerültek be a nagy nemzetközi kiadók által fenntartott kiemelt folyóiratokba. Talán Európa ezen nagyrégiója már nem annyira érdekes, talán nem képesek a szerzők a „main stream” irányzatokhoz kapcsolódni, talán több a policy jellegű kutatás, s publikáció, talán háttérbe szorultak a modellek, a bravúros módszertanokra épülő feldolgozások, nem tudni. Ennek a következménye, hogy egyre több angol nyelven megjelenő folyóirat, periodika (on-line és papíralapú) kerül kiadásra a nagyrégió országainak egyetemeinek, kutatóintézeteinek, vagy éppen szakmai szervezeteinek gondozásában. Ezek a kiadványok követik a nemzetközi sztenderdeket, erős szerkesztői bizottsággal rendelkeznek, kettős lektorálást működtetnek, s többek közülük a folyóiratok nemzetközi minősítési rendszerében már bekerült.

Sajnálatos tény, hogy a hazai piacon lévő regionális tudományt favorizáló folyóiratok többsége magyar nyelven jelenik meg. A Tér és Társadalom évek óta kínlódik angol nyelvű megjelenéssel, nem sikerült számtalan ok miatt ebben a témában elfogadható megoldást találni, hasonlóan eredménytelen volt a folyóirat nemzetközi minősítése is, így aztán a 2017-ben 30 éves kiadvány csak a hazai vizeken maradt meghatározó.

Lemaradunk tehát a kelet-közép-európai irányoktól, miközben a kilencvenes években, de még az ezredforduló után is a magyar regionális tudományok eredményeit irigykedve figyelték az idelátogató kollégák, vagy a nemzetközi konferenciák hallgatói. Fontos feladata a szakmának, hogy gyorsan megoldást találjon az angol nyelvű folyóiratok ügyére, mert a hátrányunk ennek hiányában csak növekedni fog.

Nem folytatom a regionális tudományok helyzetének elemzését, írhatnék a kutatási megbízások tartós hiányáról, a szakmai érdeklődések átrendeződéséről, az oktatás – főleg a mesterképzés – válságos helyzetéről, vagy éppen a doktori programok még megtartó egyetemeken nem éppen üdvös körülményeiről, a nemzetközi programokban való nem mindig alkotói részvételtől, vagy éppen az kiutazások egyre bürokratikusabb intézéséről. Nem teszem!

Az MTA Regionális Tudományok Bizottsága az elmúlt évben felkért kollégákat, akinek a munkásságát nagyra értékeltük, hogy adjanak áttekintést kutatási céljaikról, s vázoljanak fel programot arra, miként indíthatnák el az MTA doktora pályázaton. Az előadások, majd beszélgetések jó hangulatban teltek, a jelen kötetben publikáló kollégák közül többek elképzeléseit már megismerhettük, így örömmel olvassuk elemző tanulmányaikat.

Üdvözlöm a X. évfolyamába lépő Közép-Európai Közlemények folyóirat kezdeményezését, hogy vállalta hét harmadik generációs regionális tudományi kutató bemutatkozását.

A regionális tudományok voltak, vannak és lesznek! Rajtunk múlik, hogy a szakma kertjének művelése milyen eredménnyel jár. *Az idő a harmadik generációnak kedvez, a mi feladatunk, hogy segítsünk, teremtsünk lehetőségeket az eredményes és sikeres kutatásokhoz, oktatáshoz, tudós képzéshez. Dolgozzunk, s az idő sok mindent megold!*